

Çocuk Eğitiminde Anne ve Babanın Etkileri

Cavit BİNBAŞIOĞLU*

Ailede çocuk, anne ve babanın biyolojik varlıklarının bir bileşkesi olarak doğar; onların besleme ve korumaları ile, toplumun bir üyesi durumuna gelir. Bu, işin bir yüzüdür ve daha çok da dışarıdan görülen kısımdır. Oysa, çocuğun, yine bunlar kadar önemli olan zihinsel, duygusal toplumsal ve ahlâkî yönleri de vardır. Çocuğun bu yönleri, aile anne ve babadan değişik şekillerde etkilenir. Bunların eğitiminde daha çok ilgilenmesi dolayısıyla anne etkisinin daha fazla olduğu söylenebilir. Bunun içindir ki, A. Huxley, "Bana iyi bir anne verin, size daha iyi bir dünya kurayım." der. Huxley'in bu sözü, daha sonraları, çeşitli araştırmalara konu olmuştur.

Annenin Etkileri:

Çocuk, "biyolojik bir varlık" olarak dünyaya geldikten sonra, onun "toplumsal bir varlık" haline gelmesinde anne, en büyük etkiyi yapar, denilebilir. Annenin çocuğa karşı göstereceği "sevgi" ve "sevecenlik" in, çocuğun başkalarına ve daha sonra da topluma göstereceği ilgi de duyguların temelini oluşturur. Bunun için, ilk çocukluk yıllarının, hiç değilse, çocuk okula gidinceye kadar, annenin yanında geçmiş olmasının önemi büyüktür. Bugünkü dünyada kadının da iş yaşamının içinde olmasının gerekli olduğu, her ailenin, bu önemli sorunu, kendi koşulları içinde değişik şekillerde çözdükleri gözlenmektedir.

Bunun için ilk altı ayda, maaşsız izinli sayma, süt iznine ayrılma, öğle paydoslarında çocuğun yanına gidip gelme gibi davranışlar, bu amaca yönelik uygulamalardır.

Çocukta "sevgi" duygusunun uyanmasının, ilk kez, onun anne ile ilişkileri sonucu ortaya çıktığı kaydedilmektedir. Bunun için, çocukta ruhsal, toplumsal ve ahlâkî değerlerin oluşmasında ilk etkiyi annenin yaptığı kabul ediliyor. Doğaldır ki, bu etkiler, aile çevresinde, ilk yıllarda tam gelişmiş bir biçimde görülmez; bunlar, o zaman ancak, henüz bir "tomurcuk" şeklindedir. Zaman ve diğer eğitim etkileri, bunların açılıp serpilmesine hizmet edecektir.

Annenin çocuk eğitimine etkileri, başlıca şu üç noktada görülür:

1. Çocuğun "bağımsız düşünme ve bağımsız hareketlere alıştırılması"nda,
2. Çocuğun "adaletli ve dengeli hareket etmesi"nde,
3. Çocuğun "kendi kendine karar vermesi"nde (Dr. Salk, L., Çocuğun Duygusal Sorunları, 1974, s. 42).

Annenin, yaşam için çok gerekli olan bu davranışları çocuğa kazandırmasında en önemli etken, onun (annenin) kendi yaşantılarıdır. Anne, bu davranışları çocuk önünde yaptıkça, çocuk da, zamanla bu davranışları göre göre, bunlara alışacaktır. Zaman zaman, kuşkusuz, bu konularda çocuklara uyarıları olacaktır. Annenin bu uyarıları, sevgi ve sevecenlik duyguları içinde yapıldıkça, bunların etkileri daha çok olacaktır. Bunun için, çocuk, konuşmayı öğrendikten sonra, anne, zamanla mantıklı ya da düşünceli hareket etmek gerektiğine dair etki ve telkinlerde bulunacaktır; fakat, bununla birlikte, bu sözel etkilerin, annenin "örneklik" etkisinden daha fazla olacağı söylenemez.

R.A. Spitz, yaptığı gözlemlerde, çocukta görülen ilk yıllardaki gelişmelerin ekseninin, çocuk ile anne arasındaki ilişkilere bağlı olduğu anlaşılmıştır. Savaş yüzünden ailelerinden ayrı düşen çocuklar üzerinde yapılan gözlemlerde, anne sevgisinden yoksunluğun, besin yoksunluğu kadar tehlikeli olduğu görülmüştür (Foulquie, P.; Pedagoji Sözlüğü, 1994, s. 20-21).

Yine, yaşamının özellikle ilk yıllarında anne sevgisinden yoksun kalan çocukların, ömür boyunca, duygusal yönden bir gerilik gösterdiği bilinmektedir. Bu nedenlerle, annenin, çocuğunu bağrına basması, çocukta, anneye karşı bir "güven duygusu oluşması"na yardım eder. Bu, aynı zamanda, anne ile çocuk arasındaki iletişimi artırıcı bir rol de oynar.

Babanın Etkileri:

Ailede "baba", güç ve kuvveti temsil eder. Bu düşünce ile olacak ki, genelde aile başkanı, evin erkeği, yani "baba" olarak algılanmaktadır. Annenin koruyuculuğu, küçük çocuk üzerinde yoğunlaştığı halde; babanın koruyuculuğu -anne

de dahil- bütün aileyi ve hatta evi kapsar. Bunun için baba, çocuğun beslenmesi yanında; aileyi ayakta tutan bir "güç" ve "irade" durumundadır. Bu nedenle, baba, ailede en büyük "güven" kaynağı olarak kabul edilir. Babanın yanında, çocuk, kendini daha çok güvenli hisseder. Küçük çocuk, arkadaşlarıyla oynarken kendini savunma durumunda kaldığında "Babama seni söyleyeceğim." yahut "Seni babama dövdüreceğim." gibi sözleri sık sık söylerler. Bu sözlerin altında, baba yetkisine karşı, sarsılmaz bir "güven" duygusu vardır.

Bugünkü demokratik ailelerde gerçi bu duygu, belki biraz azalmış ve anne ile baba, küçük çocuğun yetiştirilmesiyle ilgili bütün sorumlulukları birlikte üzerlerine almışlardır. Böyle de olsa, gelenek etkisi, henüz etkenliğini korumaktadır.

Çocuk ile anne arasındaki ilişkilerin "içtenliği", çocuk ile baba arasında da söz konusudur. Baba da çocuğu, annesi gibi, içtenlikle sevmeli ve o da bağına basmalıdır. "Baba da çocuğunu içinden sevmelidir." gibi geleneksel tutum ve davranışların, çağdaş eğitimde yeri yoktur. Geleneksel, yani ataerkil ailelerde anne ve babanın, çocuklarını, büyükler yanında sevmeleri pek hoş karşılanmaz idi. Bugün bu anlayış, hemen hemen geçmişte kalmıştır. Çocuk büyüdükçe, anne ve babanın, sanki bir arkadaş gibi davranmaları, bugün artık hemen hemen yadırganmamaktadır. Bugün çocuğa, annenin bakışı ile babanın bakışı arasında pek fark kalmamıştır. Anne de, baba da çocuğa karşı "içten bir sevgi ve sevecenlik" göstermek durumundadır. Çocuk, bu birliktelik ve bağlılığı gördükçe, onun "güvenlik" gereksinimi, daha tam olarak karşılanmaktadır. Bu da onda, yaşamı daha çok sevme ve yaşama daha çok bağlanma duygusunun gelişmesinde etken olur.

Anne ve babanın "çocuk sevgisi" normal ve gerekli ise de, bunun, çocuğu şımartacak ya da diğer çocukları kıskandıracak bir ölçüde olmaması gerekir. Çünkü, çocuğu eğitmede "aşırı koruma" da, "hiç korumama" kadar tehlikeli olabilir. Aile içinde, kız çocuklar, daha çok annenin; oğlan çocuklar da daha çok babanın kişilik özelliklerini benimseme eğilimi içinde bulunurlar. Bu nedenle, çocukların yaşlarının küçüklüğüne, henüz konuşma öğrenip öğrenmediğine bakmaksızın, anne ve baba davranışlarını buna göre ayarlamak durumundadırlar. "Çocuklar, örneklere muhtaçtırlar." sözü,

eğitimde, daha çok, aile ve okul eğitimi için söylenmiştir. Okulda bay ve bayan öğretmenler de ailedeki anne ve babanın rollerini üstlenmişlerdir. Bu nedenle, onların da okulda bir ana ve baba gibi davranmaları gerekir.

Ailede diğer aile üyelerinin eğitim etkileri: Kimi zaman, ailede anne ve babadan başka, büyük anne ve büyük baba, hala ve teyze gibi diğer aile bireyleri de bulunabilir. Bunların da eğitim üzerinde, doğrudan doğruya olmasa da, dolaylı bir etkisi vardır. Bunları, anne ve baba etkisine yardımcı bir etki gibi kabul etmek gerekir. Bu nedenle, anne ve babanın eğitim hakkındaki görüşleri, ailenin bu bireyleri tarafından da paylaşılmalı; hiç değilse, ailede bunlar aleyhine bir durum yaratılmamalıdır. Ailede sürekli kalındığı zaman, bu hususa, daha çok dikkat etmek gerekir.

Çocuk Eğitiminde Anne ve Babanın Ortak Etkileri: Bugünkü yaşam koşullarında bir kısım anne ve baba, bir işte çalışmakta ve çocuklarının eğitimi, zorunlu olarak, bir bakıcı tarafından yapılmaktadır. Bunun için anne ve baba eksikliğini bir ölçüde azaltmak ya da gidermek gerekmektedir. Hiç değilse, tatil günlerinde çocuklarla birlikte olmanın tadı çıkarılmalıdır. Bu sırada, yukarıdan beri açıklamaya çalıştığımız çocuk ve anne baba ilişkileri, aşırıya kaçılmadan, normal eğitim ortamlarında, uygun bir biçimde gerçekleştirilmelidir.

Anne ve babanın yokluğunda çocuğun eğitim sorumluluğunu yüklenmiş olan çocuk bakıcıları da, anne ve babada aradığımız bu niteliklere yakın olan kimselerden seçilmiş olmalıdır. Çocuk eğitimi bilgilerine sahip olan bakıcıların yetiştirdikleri çocuklar daha farklı olacaktır. Şimdilik, bunları yetiştirme görevi de anne ve babalara düşmektedir.

Kaldı ki, bu durumdaki anne ve babalar, işlerinin arta kalan zamanlarında, olumsuz çocuk davranışları karşısında, eğitim bilgileri yerine, kendilerinin sağduyularına; birçok hallerde de, küçükken kendilerine uygulanan eğitim yöntemlerine göre hareket ederler. Bu da çok kez eksik ya da yanlış olabilir. Bu yazı dizisi ile güttüğümüz amaç, fazla bilimsel terim kullanmadan, bu durumda bulunanlara, psikolojik incelemelere dayalı eğitim bilgileri ve görüşleri kazandırmaktır.

Şunu da belirtelim ki, eğitim sorunları, çocuğa göre, değişik düzeyde ve çeşitlerde olur. Kimisi çok yalın bir durumdadır; küçük bir

yardımla ortadan kalkar. Kimisi de daha derin incelemeleri gerektirir. Bunlar, uzman hekimleri ilgilendirir. Burada ele alınanlar ise, daha yalın ve eğitimsel önlemlerle giderilebilecek nitelikte olan sorunlarla ilgili bulunanlardır. Unutulmamalıdır ki, zamanında ele alınmayan eğitim sorunları, gittikçe kuvvetlenir ve karmaşıklaşır. Bu durumda, çözümü, olanaksız hale gelebilir. Bu yazı dizisinin bir amacı da, anne ve babaları bu durumda kalmaktan kurtarmak olarak görülebilir.

Bazı anne ve babalar da, eğitimsel bir davranış gösterecekleri yerde, kendi duygusal sorunlarını çocukları önünde sergilerler. Bu sırada, çocuklarına karşı "sevgi" dolu bir yaklaşım gösteremezler. Kimi zaman da, bunun tersi olur. Aralarındaki sorunları çözümlenmeye çalışırken işin içine çocuklarını da karıştırırlar. Onlardan da bir kısmı, anneyi, bir kısmı da babayı tutar hale gelir. Çocuklar anne ve baba arasındaki bu anlaşmazlığı, kendi çıkarları için de kullanabilirler. Bu durumda, eğitim işi

çıkmaza girer. Bu gibi hallerde anne ve babanın da, çocuk gibi, rehberliğe gereksinimi var, demektir. Böyle bir durum da, anne ve babaları, duygusal yönden çok yorar ve yaşam çekilmez hale gelebilir. Bu nedenle, bu durumdaki anne ve babalar da rehberlik için bir ruh sağlığı kliniğine başvurmaktan çekinmemelidir (Ginott, H.; Siz ve Çocuğunuz, 1980, s.178).

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz: Aile içinde bağırıp çağırma ya da kavga etme, etkisini, en çok çocuklar üzerinde gösterir. Bunun için, ailede anne ve baba, çocuklarının yanında, aşırı derecede bir tartışma havası içine girmemelidir. Özellikle, bu, hiçbir zaman, çocuk eğitimi ile ilgili konular üzerinde olmamalıdır. Böyle olduğu takdirde, eğitim işi bir çıkmaza girebilir.

Aile içindeki tartışmalar, karı ve kocayı birbirinden ayıracak bir boyuta varırsa, bundan en çok zarar göreceği olan çocuklardır. Arzu edilmeyen böyle bir durum olursa, -çocukların geleceğini düşünerek- zararı en aza indirecek bir çözüm yolu bulmaya çalışılmalıdır.